

Merkezefendi Millet Kiraathanesi

Istanbul'un en eski semtlerinden biri olan Zeytinburnu, şehrin manevî büyüklerinden Merkez Efendi hazretlerinin irşadına ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı İstanbul'unda zanaatkârlığın, Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte ise sanayinin en önemli beldesi hüviyetinde olan bu semt, kendisine verilen bu payeyi hakkıyla taşımıştır.

Cumhuriyet yıllarında iç göçün ve gecekondulaşmanın ilk örneklerini burada görmek mümkündür. Kısa zamanda ve yoğun bir şekilde gerçekleşen bu sosyolojik hareket, şehrin mimarî ve içtimaî yapısına önemli ölçüde zarar vermiştir. İşte tam da bu bağlamda 1999 yılında, bölgenin kaybolmaya yüz tutmuş tarihî dokusunun yeniden ihyası ve yine bölgede oluşmuş mimarî kaosun bir tertip içerisine alınması amacıyla, Zeytinburnu Belediyesi tarafından, bir rapor hazırlanarak suretiyle Kültür Vadisi Projesi hayata geçirilmiştir. Turgut Cansever tarafından hazırlanan bu raporda, Merkezefendi Camii çevresinde ve Yenikapı Mevlîhanesi yanında, konut bölgesinde ikamet eden ahalinin kültürel, fizikî ve sosyal yaşama biçimini ve standartlarını yükseltecek, kültür, konaklama ve ticaret yapıları barındırılması öngörülmüştür. Sonrasında yapılan çalışmalar neticesinde 2008 yılında, "Merkezefendi Camii Çevresi Yenileme Avan Projesi" dahilinde, bugünkü Merkezefendi Millet Kiraathanesi'nin ilk planı olan Meydan Saçağı isminin geçtiğini görüyoruz. Eğitim öğretim faaliyetlerine ev sahipliği yapmak üzere, yarı açık bir örtü olarak tasarlanan bu saçağın altında ve etrafında sahaflar çarşısı, kahve-restaurant gibi yapılar ve bir de süs havuzunun bulunması öngörülmüştür. Bina, bölgeye hizmet edecek ticarî faaliyetleri de barındırabilecek bir saçak yapısı olarak tasarlanmıştır. Yenileme alanındaki diğer planlar hayata geçirildikçe, Meydan Saçağı'nın da fonksiyonunun değişebileceği öngörüsüyle az önce zikrettiğimiz proje ve planlar neticesinde, bölgenin sosyal ve kültürel dönüşümüne önyak olacak Meydan Saçağı'nın tasarımı hazırlanmıştır. Zeytinburnu Belediyesi tarafından düzenlenen Merkezefendi Geleneksel Tıp Festivali dışında, yıl boyu Kültür Vadisi bünyesinde gerçekleşecek çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapan bu tarihî aksın böylesine kullanışlı bir yapıya kavuşması elbette çok önemliydi.

MİMARİ AÇIDAN MERKEZ EFENDİ MİLLET KIRAATHANESİ

İlk olarak Meydan Saçağı olarak isimlendirilen, kentsel tasarım projelerine ve sergilere, konferanslara ve eğitime yönelik çok amaçlı kullanıma imkân vermesi planlanan bu bina, deprem güvenliği, inşaat hızı, nispeten düşük maliyetler ve kesitlerin narinliği de düşünülerek çelik karkas olarak inşa edilmiştir. Betonarme radye temel üzerindeki pabuçlara bağlanan, çelik karkasla oluşturulan nervürlü elemanlarla çatı açıklığı tonoz formunda geçmiştir. Nervürler ahşap strüktürle oluşturularak, ısı izolasyonu taş yünü ile sağlanmıştır. Çatı kaplamasında malzeme olarak geleneksel yöntemle uygulanacak kurşunun tercih edilmesi dikkate değecek bir başka husustur. Yapının ismine de ilham kaynağı olan geniş saçak, tonozun altını güneş ışığı, ses gibi rahatsızlık verici dış etkenlere karşı korumak ve yapıya âdeta havada asılı gayrimaddî bir varlık kimliği kazandırmak üzere düşünülmüştür. Saçağın tamamlayıcısı, üç katlı “kule” yapısıdır. Simgesel bir niteliğe sahip olan ve bir nirengi noktası özelliği taşıyan kulenin alt kısmı yığma taş duvarla çevrelenmiştir. Asma katın üzerinde bulunan betonarme kolonların taşıdığı çatı ve saçakların korumasındaki, cihannüma benzeri 360 derecelik panoramik seyir imkânı sunan son kattın, meydan ve uzak çevresi engelsiz seyredebilmektedir. Bu mekân Merkezefendi Geleneksel Tıp Festivali'nin ayrılmaz bir parçası olan mesir macunu dağıtımını sırasında da kullanılmaktadır.

2008 yılının sonlarında, bugünkü Merkezefendi Millet Kiraathanesi'nin bulunduğu alandaki metruk binaların yıkımı büyük ölçüde bitmiş ve takip eden yıl

içerisinde de saçak yapısı tamamlanmıştır. Yine bunun hemen akabinde, yukarıda zikrettiğimiz kule kısmı da planlanan şekilde inşa edilmiş ve yapıya eklenmiştir. Aslında bir mahalle meclisi, ticaret alanı ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapması amacıyla planlanan Meydan Saçağı, 2011 yılında, sabit cam doğrama yapılarak kapalı mekân hüviyetine bürünmüş ve uzun zaman organik pazar alanı olarak hizmet vermiştir. Nihayet 2016'da, bağımsız raf sistemi getirilerek, yaklaşık elli bin kitap kapasiteli bir kütüphaneye dönüştürülen bu mekâna sonraki yıllarda Merkezefendi Millet Kiraathanesi ismi verilmiştir.

İSTANBUL'DA BİR KÜLTÜR ODAĞI

Bugün Yenikapı Mevlevîhanesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Panorama 1453 Tarih Müzesi, Merkezefendi Camii, Merkezefendi Mezarlığı, Nağmedar gibi şehrin tarihî ve kültürel açıdan kıymetli mekânlarının tam ortasında bulunan bu kiraathane, gerek mimarî yapısı gerekse verdiği hizmetler yönünden İstanbul'un en önemli kültür odaklarından biri durumundadır. 1100 raf kapasitesi bulunan bu binada, hâlihazırda, kahir ekseriyeti şehir kitapları olmak üzere, 20.000'in üzerinde kitap bulunmaktadır. Bina içerisinde, kitaplarla süslenmiş rafların arasında kütüphanenin arka kısmında bir bekleme salonu ve yaklaşık yetmiş kişilik de bir konferans salonu mevcut. Kütüphaneciliğin en modern uygulamalarının var olduğu Merkezefendi Millet Kiraathanesi'nde, üye kayıt sistemi ile birlikte, üyelere kütüphanenin doluluk oranı bildirilebilmekte ve yine bu

sistemle birlikte, kitaplar ödünç verilebilmektedir. Aynı zamanda, kütüphaneye çalışmaya gelen misafirlere gün içerisinde ücretsiz olarak çorba, kek ve sıcak içecek ikram edilmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz gibi, İstanbul'un en eski ve kıymetli muhitlerinden olan Merkezefendi mahallesi, hemen Mevlevîhane Kapısı'nın karşısında, surların dışında ancak şehrin manevî ikliminin içinde bulunmaktadır. Halvetî tarikatı şeyhi Merkez Efendi'nin kabri, Yenikapı Mevlevîhanesi ve Merkezefendi Mezarlığı'nın, hemen az ileride Seyyidnizam Külliyesi, Balıklı Rum Manastırı ve gayrimüslim mezarlıklarının komşuluk ettiği bu bölge, kültürel birlikteliğin de adeta bir aynası niteliğindedir. Merhum Turgut Cansever'in katkısıyla başlayan Kültür Vadisi Projesi kapsamında, bölgede ciddi anlamda meydana gelen değişimleri gözlemlemek mümkündür. Medeniyetimizin en önemli sacayaklarından bazılarını; komşuluğu, muhabbeti, gönül birlikteliğini esas alan bu şehir planı kapsamında, yatay mimarînin en güzel örneklerinden sayılan ahşap konaklar inşa edilmektedir. Görüntüsü, dış cephesi ve mimarî yapısı ile birlikte değerlendirildiğinde bu konakların klasik Osmanlı mimarîsinden ilham alınarak inşa edildiğini söylemek yerinde olacaktır. Şehrin dokusunu ve silüetini muhafaza etmek amacıyla, Merkezefendi mahallesinde bulunun tüm yapılar, yatay mimarî konseptinde planlanmış ve projelendirilmiştir. Merkezefendi Millet Kiraathanesi dahil, burada bulunan her yapıda, bir veya iki merpenle toprağa ulaşmak mümkündür.

Merkezefendi Millet Kiraathanesi, ilk olarak bir meydan saçağı hüviyetinde planlanmış olsa da, Zeytinburnu halkının son yıllarda değişen kültürel algılarına ve taleplerine dönük olarak, İstanbul'un en rağbet gören kütüphanelerinden biri olmuştur. Camekân yapısı ile son derece modern bir izlenim veren Merkezefendi Millet Kiraathanesi, yarım kubbe niteliği taşıyan örtüsü ve hemen yanına eklenendirilen nirengi noktası niteliğindeki kule yapısıyla birlikte Türk-İslam Mimarîsi'nin de örneklerini üzerinde taşımaktadır. Kendine has bir mimarî dili olan bu yapı, Kültür Vadisi Projesi kapsamında oluşturulan, klasik Osmanlı üslubu ile inşa edilmiş ahşap konakların yanında, klasik ve modern çizgilerin kesiştiği ve ahenk bulduğu bir biçimle boylu boyuna uzanmaktadır. Şüphesiz bu kıymetli yapı, bilge mimar Turgut Cansever'in bir mirasıdır.